

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

การวิจัยเรื่องการยอมรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนของประชาชนในชุมชนชายฝั่งทะเล เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ได้ทำการตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและหลักการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และกระบวนการยอมรับทางความคิด มีรายละเอียด แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดและหลักการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน
2. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
3. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการยอมรับ
5. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
6. กรอบแนวคิดและสมมติฐานในการวิจัย

แนวคิดและหลักการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน

ความหมายและการแบ่งประเภทของทรัพยากร

โดยปกติแล้วทรัพยากรธรรมชาติในระบบนิเวศหนึ่ง ๆ นั้น ประกอบด้วย ชนิด ปริมาณ และสัดส่วนที่คงที่ ทำให้ระบบนิเวศธรรมชาตินั้น ๆ อยู่ในภาวะสมดุล เมื่อนำมาพิจารณาความสามารถของทรัพยากรในการเอื้อประโยชน์ของมนุษย์ ทรัพยากรที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และสามารถเป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ได้มักมีปริมาณที่จำกัด หากมีการใช้ประโยชน์ไม่เหมาะสมแล้ว ทรัพยากรก็จะหมดไปหรือหมดความสามารถในการใช้ประโยชน์ได้ ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้อย่างสมเหตุสมผล (Rational Use) เพื่อให้เกิดประโยชน์ยาวนานที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ซึ่งเป็นเรื่องของการอนุรักษ์ (Conservation) และมีความหมายรวมถึงการใช้อย่างชาญฉลาด (Wise Use) ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมมากที่สุดนานที่สุด โดยเกิดการสูญเปล่า (Waste) ของทรัพยากรให้น้อยที่สุด และมีการกระจายการใช้ประโยชน์ทรัพยากรโดยทั่วถึงกันในสังคม

นิวัตติ (2542) ได้กล่าวว่าความสูญเปล่า หมายถึง การถูกทำลายโดยไม่จำเป็นหรือการสูญเสียไปโดยไม่ได้รับประโยชน์ที่คุ้มค่า การสูญเปล่าอาจเกิดขึ้นได้ทั้งในการผลิตและการบริโภค แบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. การสูญเปล่าแบบเบ็ดเสร็จ (Absolute Waste) หมายถึง ทรัพยากรถูกทำลายไปโดยไม่ได้รับผลตอบแทนแต่อย่างใด เช่น การพังทลายของดินเนื่องจากน้ำหรือลม ดินที่สูญเสียในลักษณะนี้จะไม่ได้รับประโยชน์อะไรเลย

2. การสูญเปล่าแบบซ้ำเติมหรือสมทบ (Waste Plus) หมายถึง การสูญเสียทรัพยากรอย่างอื่นเพิ่มขึ้นมาอีกในขณะที่ทรัพยากรอย่างหนึ่งกำลังถูกทำลาย เช่น ไฟป่า นอกจากเผาไหม้ทำลายต้นไม้โดยตรงแล้วยังเป็นการทำลายที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า และทำลายคุณสมบัติของดินอีกด้วย

3. การสูญเปล่าแบบไม่ได้สัดส่วน (Relative Waste) หมายถึง การใช้ทรัพยากรเพื่อวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใดโดยไม่ได้อัตราส่วนที่คุ้มค่า

4. การสูญเปล่าแบบจงใจ (Organized Waste) หมายถึง การสูญเปล่าที่เกิดจากการทำลายทรัพยากรอันมีค่าเพื่อรักษาระดับราคา เช่น การเผาทำลายใบยาสูบเพื่อตรึงราคา เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่จะหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดการสูญเปล่านั้นเป็นการยากในแง่การผลิตตามหลักเศรษฐศาสตร์ รวมทั้งหลักการในทางนิเวศวิทยาที่ถือว่าทุกครั้งที่ทรัพยากรมีการเคลื่อนที่หรือเปลี่ยนแปลงสภาพ ย่อมเกิดการสูญเปล่าไม่มากก็น้อยทุกครั้งไป การอนุรักษ์จึงอยู่ที่ว่าจะทำอย่างไรจึงจะให้เกิดการสูญเปล่าน้อยที่สุด (นิวัตติ, 2542) โสมสกา (2544) กล่าวว่า เพื่อประโยชน์ในการจัดการและการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ จึงแบ่งประเภทของทรัพยากรจากขีดความสามารถในการนำมาใช้ประโยชน์ โดยพิจารณาจากอัตราการผลิตที่มีการเกิดใหม่หรืออัตราการฟื้นตัวของทรัพยากรนั้นเป็นปัจจัยสำคัญ

แนวคิดการแบ่งประเภทของทรัพยากร

ทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นหรือมีอยู่ตามธรรมชาติและสิ่งต่าง ๆ ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ ในทางเศรษฐศาสตร์ มีปัจจัย 3 อย่างที่เป็นปัจจัยการผลิต ได้แก่ ที่ดิน แรงงาน และทุน

ซึ่งล้วนมาจากทรัพยากรทั้งสิ้น ที่ดินเป็นปัจจัยในการผลิต โดยมีทรัพยากรมนุษย์เป็นกำลังแรงงาน นอกจากนี้ ปัจจัยอื่นได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ต่างได้มาจากทรัพยากรทั้งสิ้น

โตมสกา (2544) อธิบายว่าการแบ่งประเภททรัพยากรโดยพิจารณาจากมิติทางเศรษฐศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง 2 มิติ คือ การเป็นทรัพยากรที่มีการสะสม (Stock) ซึ่งถูกกำหนดโดยธรรมชาติและอัตราการใช้ทรัพยากรในอดีต และการเป็นทรัพยากรที่มีการไหลเวียน (Flow) ซึ่งถูกกำหนดโดยทางเลือกของมนุษย์ ดังนั้น ทรัพยากรอาจแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. ทรัพยากรที่ฟื้นฟูขึ้นใหม่ได้ (Renewable Resources) จำแนกเป็น

1.1 ทรัพยากรที่มีการไหลเวียนประเภทพลังงานที่ฟื้นฟูขึ้นใหม่ได้ (Renewable Energy Flow Resources) ได้แก่ ลม กระแสน้ำ คลื่น และพลังงานแสงอาทิตย์ เป็นต้น ทรัพยากรดังกล่าวเป็นทรัพยากรที่ฟื้นฟูใหม่ได้ มีคุณสมบัติที่สำคัญคือ ใช้แล้วไม่หมด การบริโภคพลังงานที่มีการไหลเวียนของผู้บริโภคคนใดคนหนึ่งไม่ได้ลดจำนวนการไหลเวียนของพลังงานดังกล่าวที่ผู้บริโภคคนอื่นได้รับ เนื่องจากจำนวนที่สะสมไว้ของพลังงานดังกล่าวได้มาจากภายนอก และไม่ได้มีผลมาจากพฤติกรรมของมนุษย์ เช่น พลังงานแสงอาทิตย์ที่ได้มาจากจำนวนพลังงานที่สะสมของดวงอาทิตย์ พลังงานกระแสน้ำได้มาจากแรงโน้มถ่วงของโลกซึ่งสัมพันธ์กับโลกและดวงจันทร์ เป็นต้น

1.2 ทรัพยากรที่ฟื้นฟูขึ้นใหม่ได้แต่จำนวนที่สะสมไว้อาจหมดไป (Renewable But Exhaustible Stock Resources) แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1.2.1 ทรัพยากรสะสมฟื้นฟูขึ้นใหม่ได้ทางชีวภาพ (Renewable Biological Stock Resources) ได้แก่ ป่าไม้ จำนวนปลาและสัตว์ต่าง ๆ รวมถึงสิ่งมีชีวิตจำนวนมากที่สามารถฟื้นฟูได้แต่มีโอกาสหมดสิ้นไปถ้าขนาดของทรัพยากรที่สะสมไว้ หรือระดับประชากรมีจำนวนมากพอและมีเงื่อนไขทางสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ การลดลงของจำนวนทรัพยากรที่สะสมไว้เนื่องจากมีการนำไปใช้อาจมีการฟื้นตัวใหม่โดยขบวนการเจริญเติบโตทางชีวภาพ อย่างไรก็ตาม ภายใต้ระบบของสิ่งแวดล้อมแล้วอาจมีขนาดของประชากรเริ่มต้นที่สะสมไว้หรือจำนวนประชากรอยู่ต่ำกว่าจุดเริ่มต้นดังกล่าว ซึ่งอาจทำให้จำนวนประชากรลดลงไม่เหลือเลยก็เป็นได้

1.2.2 ทรัพยากรที่ฟื้นฟูใหม่ได้ทางกายภาพ (Renewable Physical Stock Resources) ทรัพยากรประเภทนี้เป็นทรัพยากรที่มีขีดความสามารถในการฟื้นฟูสภาพขึ้นมาใหม่ในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ ผ่านกระบวนการเปลี่ยนสภาพทางด้านกายภาพและชีวภาพ ตัวอย่างเช่น โครงสร้างและระดับความอุดมสมบูรณ์ของดิน วัฏจักรของน้ำ ชั้นโอโซนของโลก ขีดความสามารถของระบบสิ่งแวดล้อมในการดูดซับหรือกำจัดของเสีย เป็นต้น ทรัพยากรประเภทนี้มีโอกาสลดจำนวนลงและหมดสิ้นไปได้เช่นเดียวกับทรัพยากรประเภทสะสมทางชีวภาพ

2. ทรัพยากรที่ฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ได้ (Non-renewable Resources) เป็นทรัพยากรที่ใช้แล้วไม่สามารถทดแทนขึ้นมาใหม่ได้ เช่น ถ่านหิน ก๊าซธรรมชาติ น้ำมัน เป็นต้น การใช้ทรัพยากรประเภทนี้ในช่วงเวลาปัจจุบันจะทำให้ปริมาณทรัพยากรที่สะสมไว้ใช้ในอนาคตลดจำนวนลง ทรัพยากรประเภทนี้บางครั้งเรียกว่า ทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดสิ้นไป (Exhaustible Resources)

ชันวา (มปป.) อธิบายว่า การจัดแบ่งประเภททรัพยากรสามารถทำได้หลายแนวทางแล้วแต่เงื่อนไขหรือวัตถุประสงค์ในการจัดแบ่งเป็นสำคัญ จากความหลากหลายของทรัพยากรที่มีอยู่สามารถแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ การจัดแบ่งตามลักษณะสภาพการคงอยู่ และตามลักษณะการใช้ประโยชน์ของทรัพยากร

1. การจัดแบ่งประเภทของทรัพยากรตามสภาพการคงอยู่ (Existence) ประกอบด้วย

1.1 ทรัพยากรประเภทที่ไม่สามารถเสริมสร้างขึ้นมาใหม่ได้ (Non-renewable Resources) หมายถึง ทรัพยากรประเภทที่เมื่อมีการใช้ประโยชน์แล้วจะหมดไป โดยไม่สามารถมีการผลิตซ้ำ (Reproduction) ขึ้นใหม่ได้ภายในระยะเวลาอันสั้น เป็นทรัพยากรที่ไม่มีชีวิต (Non-biological Resources) เช่น แร่ธาตุ น้ำมัน ดินและน้ำ ซึ่งเมื่อมีการใช้ประโยชน์แล้ว สภาพการคงอยู่เดิมของทรัพยากรจะหมดไป แม้จะมีการนำกลับมาใช้ใหม่ก็ไม่สามารถที่จะเหมือนเดิมหรือเท่าของเดิมได้ หรือแม้ปริมาณทรัพยากรอาจจะมีปริมาณที่คงเดิมได้ เช่น ดินหรือน้ำ แต่คุณภาพในการใช้ประโยชน์จะลดลงหรือหมดไปหรือต้องใช้เวลาานมากกว่าจะคืนสภาพเดิมได้ โดยเฉพาะทรัพยากรประเภทแร่ธาตุ อาจจะใช้เวลานานนับล้านหรือหลายล้านปีในการที่จะเพิ่มปริมาณขึ้นมาได้อีก

1.2 ทรัพยากรประเภทที่สามารถเสริมสร้างขึ้นมาใหม่ได้ (Renewable Resources) หมายถึง ทรัพยากรประเภทที่เมื่อมีการใช้ประโยชน์แล้วสามารถมีการผลิตซ้ำขึ้นมาใหม่ได้อีกภายในระยะเวลาที่ไม่

นานนักเป็นทรัพยากรที่มีชีวิต เช่น จุลินทรีย์ พืช สัตว์ รวมทั้งทรัพยากรมนุษย์ การเกิดขึ้นของทรัพยากรเหล่านี้ ใช้เวลาที่สั้นกว่าทรัพยากรประเภทแรกมาก อาจเป็นเดือน เป็นปี หรืออย่างมากในราวหนึ่งร้อยปีเท่านั้น หากมีการจัดการใช้ประโยชน์ที่ดีทรัพยากรประเภทนี้จะคงอยู่ตลอดไปได้

1.3 ทรัพยากรประเภทที่อยู่ในขั้นวิกฤต (Critical Zone Resources) หมายถึง ทรัพยากรที่มีปริมาณเหลืออยู่น้อยมาก จนกระทั่งหากมีการใช้ประโยชน์เกิดขึ้นแล้ว ทรัพยากรเหล่านี้จะหมดสิ้นไปอย่างถาวร แต่หากมีการอนุรักษ์และการจัดการที่ดีก็จะสามารถคงอยู่หรือสร้างเสริมขึ้นมาใหม่ให้มีความอุดมสมบูรณ์ได้ตลอดไป เช่น พันธุ์พืชบางอย่างที่กำลังหมดไป หรือสัตว์ป่าสงวนที่กำลังจะสูญพันธุ์ ซึ่งหากมีการนำออกมาใช้ประโยชน์ภายใต้การจัดการวางแผนที่ดี พันธุ์พืชหรือพันธุ์สัตว์เหล่านี้ก็จะสามารถยังคงอยู่ต่อไปได้อย่างไม่หมดสิ้น เพราะทรัพยากรที่อยู่ในขั้นวิกฤตเหล่านี้แท้จริงแล้วคือทรัพยากรประเภทที่สามารถเสริมสร้างขึ้นมาใหม่ได้นั่นเอง แต่หากมีการใช้ประโยชน์อย่างไม่ถูกต้องแล้วก็จะกลายเป็นทรัพยากรที่สูญไปอย่างถาวรไม่สามารถเสริมสร้างขึ้นมาใหม่ได้อีกเลย ทรัพยากรเหล่านี้ จึงนับว่ากำลังอยู่ในช่วง “วิกฤต” ระหว่างการเป็นทรัพยากรที่จะสามารถเสริมสร้างขึ้นมาใหม่ได้อีกหรือเป็นทรัพยากรที่กำลังจะหมดไปโดยไม่สามารถเสริมสร้างขึ้นมาใหม่ได้ หรืออีกนัยหนึ่ง เป็นทรัพยากรที่กำลังอยู่ในช่วงเวลาแห่งการเลือกที่จะยังมีโอกาสคงอยู่ต่อไป หรือการที่จะหมดไปจากโลกนี้อย่างถาวร

2. การแบ่งประเภทของทรัพยากรตามการใช้ประโยชน์

2.1 ทรัพยากรประเภทที่ใช้ประโยชน์แล้วไม่สูญหายไป (Inexhaustible Resources) หมายถึง ทรัพยากรที่ถือว่าไม่มีวันสูญหายไปหรือไม่มีการหมดเปลืองเมื่อใช้ประโยชน์แล้ว ได้แก่ บรรยากาศ (Atmosphere) หรือภูมิอากาศ (Climate) ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับทรัพยากรอื่น ๆ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ซึ่งจะมีการหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงเป็นมวลอากาศและอุณหภูมิไปรอบ ๆ โลกตลอดเวลาไม่มีวันสิ้นสุด หรือน้ำในวัฏจักร (Water in Cycle) ซึ่งจะหมุนเวียนจากสภาพหนึ่งเป็นอีกสภาพหนึ่ง เช่น จากฝนเป็นหิมะ ลูกเห็บ น้ำค้าง มีการระเหยสู่อากาศเป็นไอน้ำ หรือไหลไปตามพื้นดินเป็นแม่น้ำลำธาร แต่โดยภาพรวมแล้ว ปริมาณน้ำยังคงเท่าเดิมเพียงแต่มีสภาพที่แตกต่างกันเท่านั้น

2.2 ทรัพยากรประเภทที่ใช้ประโยชน์แล้วสูญหายไป (Exhaustible Resources) หมายถึง ทรัพยากรประเภทที่เมื่อใช้ประโยชน์แล้วปริมาณทรัพยากรจะหมดไปทันที ไม่สามารถงอกเงยขึ้นมาใหม่ได้ หรือต้องใช้เวลาที่ยาวนานมาก เช่น โลหะ น้ำมันเชื้อเพลิง ต้องใช้เวลานานมากที่จะเกิดขึ้นอีก จนอาจกล่าวได้ว่าสูญหายไปอย่างถาวร หรือทรัพยากรธรรมชาติประเภทที่พวกสัตว์ น้าคอก หน้าผา เกาะ

แก่ง ซึ่งทิวทัศน์ในสภาพธรรมชาติต่าง ๆ เหล่านี้ เมื่อถูกทำลายลงแล้วก็ไม่สามารถที่จะสร้างขึ้นมาทดแทนให้เหมือนเดิมได้อีกเช่นเดียวกัน

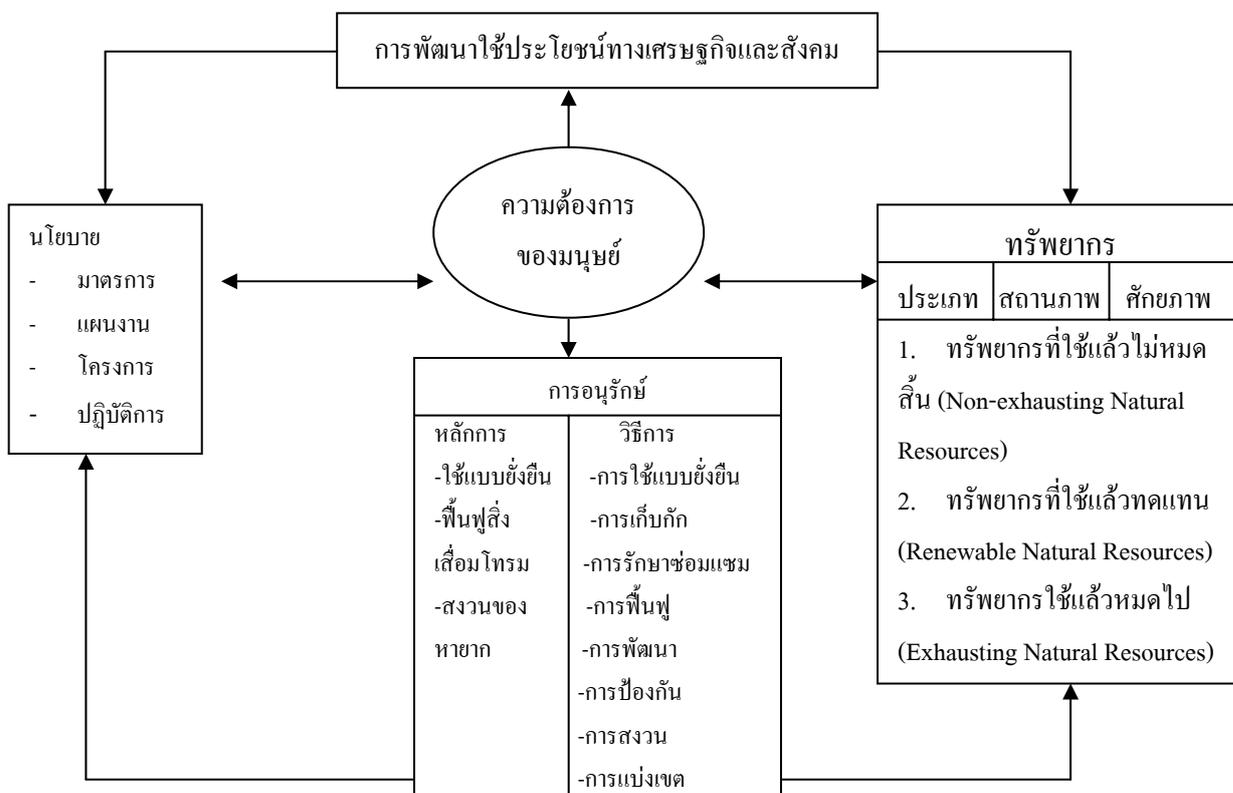
2.3 ทรัพยากรประเภทที่ใช้ประโยชน์แล้วทดแทนได้หรือรักษาให้คงอยู่ได้ (Replaceable or Maintainable Resources) หมายถึง ทรัพยากรที่ใช้ประโยชน์แล้วสามารถที่จะทดแทนกันหรือรักษาไว้ให้คงที่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการจัดการใช้ประโยชน์ที่ดีของมนุษย์เข้าช่วย เช่น ดิน น้ำ ในที่ใดที่หนึ่งซึ่งมนุษย์สามารถใช้ประโยชน์และสามารถดูแลรักษาให้คงอยู่ในสภาพเดิมได้ ตามหลักการอนุรักษ์ เช่น มีการใส่ปุ๋ยทดแทนธาตุอาหารในดินที่เสียไปหรือปลูกพืชบำรุงดิน เพื่อรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดิน

ป่าไม้ พืชหญ้า สัตว์ป่า เป็นทรัพยากรที่มีชีวิต ซึ่งสามารถที่จะอนุรักษ์ไว้ให้ยาวนานได้ หากมีการจัดการใช้ประโยชน์ที่ดีโดยเสริมสร้างส่วนที่หายไปขึ้นมาใหม่ตามคุณสมบัติตามธรรมชาติของทรัพยากรแต่ละชนิดซึ่งมีหลักการจัดการในรายละเอียดแตกต่างกันออกไป

มนุษย์ เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถใช้ประโยชน์ด้านร่างกายและจิตใจอย่างสม่ำเสมอได้ ทั้งยังสามารถทดแทนได้ภายในระยะเวลาอันไม่นานนัก มนุษย์สามารถวางแผนใช้ประโยชน์ได้ดีหากมีการศึกษาอบรมหรือมีประสบการณ์เพิ่มเติม

สรุปการจัดแบ่งประเภททรัพยากรเพื่อประโยชน์ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรให้ถูกต้อง การจัดสรรทรัพยากรเพื่อการใช้ประโยชน์และการเก็บรักษาอย่างเหมาะสม ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อทรัพยากร และเป็นประเด็นการตัดสินใจที่มีผลกระทบต่อมนุษย์โดยตรง ความเข้าใจระบบธรรมชาติ มีการวางแผนการใช้ทรัพยากรอย่างฉลาดถูกต้องตามหลักวิชาการจัดการทรัพยากร ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติประเภทใดก็ตาม ก็อาจเกี่ยวข้องกับทรัพยากรมนุษย์ได้ทั้งสิ้น ทั้งนี้ก็เพื่อกำหนดนโยบายในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งสามารถสรุปได้ดัง ภาพที่ 2

นโยบายการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ



ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ที่มา : ยุทธพงษ์, มปป.

ความหมายและหลักการอนุรักษ์

ศุภภรณ์ (2541 อ้างถึงใน เกษม, 2541) กล่าวว่า การอนุรักษ์ หมายถึง การเก็บรักษา สงวน ซ่อมแซม ปรับปรุงและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อจะได้เอื้ออำนวยให้มีคุณภาพสูงในการตอบสนองความต้องการของมนุษย์ตลอดไป หรืออีกความหมายหนึ่งก็คือการใช้ตามความต้องการและประหยัดไว้เพื่อใช้ในอนาคต (Using of Immediate Needs and Saving for Future Use)

นิวัตติ (2542) กล่าวว่า การอนุรักษ์หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาด ให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด ใช้ได้ยาวนานที่สุด เกิดการสูญเสียทรัพยากรโดยเปล่าประโยชน์

น้อยที่สุด และต้องกระจายการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติให้ทั่วถึงกัน การอนุรักษ์จึงไม่ได้หมายถึงการเก็บรักษาทรัพยากรไว้เฉย ๆ แต่ต้องนำทรัพยากรมาใช้ประโยชน์ให้ถูกต้องตามกาลเทศะ

สามัคคี (2545) กล่าวว่า การอนุรักษ์ หมายถึง การใช้อย่างสมเหตุผลเพื่อการมีใช้ตลอดไป โดยคำนึงถึงความต้องการในการใช้ของมนุษย์ และศักยภาพของทรัพยากรต่อการนำมาใช้ เข้าใจถึงลักษณะและประเภทของทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการใช้ให้ถูกต้องและเหมาะสมต่อศักยภาพของทรัพยากรแต่ละประเภท โดยแบ่งทรัพยากรเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนต้นทุน (Stock) ส่วนเพิ่มพูน (Increment) และส่วนฟื้นฟู ซึ่งจะเก็บส่วนต้นทุนไว้ไม่ให้มีการใช้ประโยชน์ในลักษณะที่จะทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านองค์ประกอบหรือโครงสร้าง จะใช้ประโยชน์ในส่วนที่เพิ่มพูนขึ้นจากส่วนที่ได้เก็บสำรองไว้ และส่วนฟื้นฟูเป็นส่วนที่ผ่านการใช้ประโยชน์มาแล้ว จนไม่มีศักยภาพเพียงพอต่อการใช้ประโยชน์ จึงจำเป็นต้องได้รับการฟื้นฟูให้มีศักยภาพที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อีก เพื่อลดการใช้ประโยชน์ในส่วนต้นทุนและยืดระยะเวลาการใช้ประโยชน์ในส่วนเพิ่มพูนให้ยาวนานขึ้น

เกษม (2528) กล่าวว่า การอนุรักษ์หมายถึง การจัดการของมนุษย์ในการใช้ชีวมณฑล (Biosphere) เพื่อให้ได้ผลประโยชน์ที่ดีที่สุดและยั่งยืนแก่ชนรุ่นปัจจุบัน ในขณะที่เดียวกันก็เป็น การรักษาศักยภาพของการดำรงความต้องการและความจำเป็นของรุ่นต่อไปในอนาคต ดังนั้น การอนุรักษ์คือ การสร้างสรรค์ การรวบรวม การสงวน การรักษาไว้ การใช้ประโยชน์ที่ยั่งยืน การทดแทน และการส่งเสริมสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ทั้งนี้ การอนุรักษ์เกี่ยวข้องกับทรัพยากรที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต

หลักการอนุรักษ์

ยุทธพงษ์ (มปป.) กล่าวถึงหลักการอนุรักษ์เพื่อการใช้ตามความต้องการและประหยัดไว้เพื่อใช้ในอนาคต มี 3 หลักการ คือ หลักการแรก การใช้แบบยั่งยืน คือ การใช้ด้วยเทคโนโลยีที่เหมาะสม ให้ผลผลิตมาก มีของเสียและมลภาวะที่เกิดขึ้นน้อย ก่อให้เกิดการฟื้นตัวของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมตลอดจนมีศักยภาพในการให้ผลผลิตอย่างต่อเนื่องยั่งยืน หลักการที่สอง การฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม คือ ทรัพยากรที่มีสภาพที่เสื่อมโทรมลง องค์ประกอบภายในระบบที่ทำหน้าที่ควบคุมระบบเสื่อมลง เช่น การบุกรุกป่าทำให้องค์ประกอบของป่าไม่มีสภาพเสื่อมโทรมลงต้องมีการปลูก

ป่าเพิ่มเติม หลักการที่ 3 การสงวนของหายาก คือการเก็บรักษาไว้ไม่ให้มีการใช้ประโยชน์จนเกินศักยภาพของทรัพยากร

อรรถรณ (2544 อ้างถึงใน เกษม, 2530) ได้สรุปประเด็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ไว้ ดังนี้

1. ต้องใช้อย่างฉลาด หมายถึง การใช้ทรัพยากรแต่ละอย่างนั้นต้องพิจารณาอย่างรอบคอบถึงผลได้ผลเสีย ความขาดแคลนหรือหายากในอนาคต และพิจารณาทางหลักเศรษฐศาสตร์ด้วย
2. การประหยัดของที่หายาก หมายถึง ทรัพยากรใดที่มีน้อยหรือหายาก ควรอย่างยิ่งที่จะเก็บรักษาและสงวนไว้มิให้สูญหายไป บางครั้งถ้ามีของบางชนิดที่พอจะใช้ได้ก็ต้องใช้อย่างประหยัดไม่ฟุ่มเฟือย
3. หาวิธีการฟื้นฟูทรัพยากรที่ไม่ดีหรือเสื่อมโทรมให้ดีขึ้น กล่าวคือทรัพยากรใดที่มีสภาพเสื่อมต่อการสูญเปล่าหรือจะหมดไป ต้องหาวิธีซ่อมแซมปรับปรุงให้อยู่ในลักษณะที่ดีขึ้นแล้วค่อยกลับนำมาใช้

อรรถรณ (2544 อ้างถึงใน จรูญ, 2523) ได้ให้หลักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ 2 ประการ คือ

1. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติโดยตรง
 - 1.1 การประหยัดโดยการใช้อย่างรอบคอบให้สูญเปล่าน้อยที่สุด ให้เป็นประโยชน์แก่คนมากที่สุด
 - 1.2 การถนอม โดยการใช้อย่างรอบคอบ เพื่อที่จะมีทรัพยากรธรรมชาติไว้ใช้ได้ยาวนาน ๆ
 - 1.3 การบูรณะฟื้นตัว เป็นการปรับปรุงทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมคุณภาพแล้วให้มีคุณภาพเหมือนเดิม

1.4 การปรับปรุงให้มีสภาพดีกว่าธรรมชาติ โดยการใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ เพื่อเพิ่มคุณภาพของทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ให้มีคุณภาพสูงขึ้น

1.5 การใช้สิ่งอื่นทดแทน โดยการนำทรัพยากรที่มีราคาถูกและหาง่ายมาใช้ทดแทนทรัพยากรที่มีราคาแพงหรือหายากมากขึ้น หรือการใช้วัสดุสังเคราะห์แทนทรัพยากรธรรมชาติทั้งหมดสิ้นไป

2. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติโดยความร่วมมือทางสังคม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแบบนี้เป็นการร่วมมือจากหลายฝ่ายในสังคม ที่ได้ตระหนักถึงประโยชน์และความจำเป็นจะต้องมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อประโยชน์ต่อมนุษย์อย่างกว้างขวาง ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ซึ่งพึงกระทำได้ ดังแนวทางต่อไปนี้

2.1 การให้การศึกษาอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยการปลูกฝังให้เห็นความสำคัญ และรักหวงแหนในทรัพยากรธรรมชาติตั้งแต่เด็ก ทั้งในระบบครอบครัวและโรงเรียน เพื่อให้เห็นถึงคุณค่าประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติที่หล่อเลี้ยงชีวิตมนุษย์

2.2 การให้ความร่วมมือต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยทุกคนร่วมมือกันไม่ตัดต้นไม้ ทำลายป่า การล่าสัตว์ และการทำลายแหล่งน้ำ

2.3 การให้ความร่วมมือกันโดยตั้งกลุ่มหรือชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อปฏิบัติกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ชมรมคุ้มครองสัตว์ป่า ชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

2.4 การตราพระราชบัญญัติเพื่อการควบคุม ป้องกันและปราบปรามการทำลายทรัพยากรธรรมชาติให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบันมากขึ้น นอกจากนี้ ต้องมีการปรับปรุงประสานงานระหว่างหน่วยงานราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยตรง เช่น กรมป่าไม้ กรมประมง กรมพัฒนาที่ดิน และหน่วยงานเอกชน มูลนิธิ ชมรมต่าง ๆ เพื่อให้การดำเนินการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

สามัคคี (2545) กล่าวว่า หลักการอนุรักษ์เป็นหลักการใช้ที่มีวัตถุประสงค์ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการสูญเสียหรือตัดแปลงทรัพยากรธรรมชาติอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งการใช้นั้นมีทั้งการใช้บริโภคโดยตรงและการแปรสภาพทรัพยากรก่อนนำไปใช้ การอนุรักษ์ประกอบไปด้วยหลักการ 3 ประการ คือ การเก็บรักษาต้นทุน การเพิ่มพูนทรัพยากรต้นทุน และการฟื้นฟูทรัพยากรที่ใช้แล้ว การเก็บรักษาทรัพยากรประเภทหนึ่งเป็นผลทำให้ทรัพยากรอีกประเภทหนึ่งได้รับผลดีตามไปด้วย เช่น การเก็บรักษาทรัพยากรป่าไม้ ก็สามารถเก็บรักษาทรัพยากรสัตว์ป่าได้อีกด้วย การเพิ่มพูนทรัพยากรส่วนต้นทุนเป็นทรัพยากรที่สามารถขยายการปริมาณและจำนวนได้ ก็ต้องพยายามเอื้ออำนวยให้สถานะของทรัพยากรนั้น ๆ มีศักยภาพในการผลิตให้เพียงพอกับความต้องการใช้ของมนุษย์ สำหรับทรัพยากรที่ใช้จนกระทั่งไม่สามารถใช้ได้อีกต่อไป ต้องมีการฟื้นฟูให้ทรัพยากรสามารถกลับมาใช้ได้ อีก หรือฟื้นฟูให้ไม่เกิดความเสื่อมโทรมจนเป็นปัญหาทรัพยากรประเภทอื่น ๆ

จากการพิจารณาความหมายและหลักการอนุรักษ์ พอสรุปได้ว่า การอนุรักษ์ทรัพยากร คือ การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในช่วงเวลาปัจจุบันเพื่อสนองตอบความต้องการของมนุษย์ และต้องประหยัดไว้เพื่อใช้ในอนาคต ฟื้นฟูทรัพยากรที่เสื่อมโทรมและสามารถทดแทนขึ้นมาได้ใหม่ และเก็บสงวนรักษาไว้สำหรับทรัพยากรที่เหลืออยู่น้อยกว่าอัตราที่สามารถทดแทนได้ ทั้งนี้ ต้องเกิดประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด เกิดการสูญเสียโดยเปล่าประโยชน์น้อยที่สุดและกระจายการใช้ทรัพยากรให้ทั่วถึงกันในสังคม

ความสำคัญของทรัพยากรป่าชายเลน

ระบบนิเวศชายฝั่งเป็นระบบที่มีความซับซ้อนและมีความเกี่ยวพันกันของระบบต่าง ๆ หลายระบบ การเปลี่ยนแปลงของระบบหนึ่งอาจมีอิทธิพลถึงระบบอื่น ๆ ที่ต่อเนื่องได้ อาทิ ระบบนิเวศบนบกบริเวณชายทะเล ระบบนิเวศป่าชายเลน ระบบนิเวศหญ้าทะเล และระบบนิเวศปะการัง เป็นต้น โดยเฉพาะระบบนิเวศป่าชายเลนซึ่งเป็นระบบที่เชื่อมต่อกันระหว่างผืนแผ่นดินกับพื้นน้ำทะเลในเขตร้อน มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อประโยชน์ต่อการป้องกันชายฝั่งจากการพังทลาย การลดความเสียหายจากพายุ การช่วยดักตะกอนและมลภาวะ การช่วยสะสมอาหารและสร้างผลผลิต การเป็นแหล่งอาศัยและแพร่พันธุ์สัตว์น้ำ และการเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจและการท่องเที่ยว

ป่าชายเลนเป็นระบบนิเวศชายฝั่งที่สำคัญของเขตร้อนบริเวณที่มีน้ำทะเลขึ้นสูงสุดและลงต่ำสุด โครงสร้างของระบบนิเวศประกอบด้วยสิ่งที่ไม่มีชีวิต ได้แก่ ดิน แร่ธาตุ น้ำ ซึ่งแตกต่างกันไป

ตามสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศในแต่ละแห่ง โครงสร้างที่มีชีวิต ประกอบด้วย ผู้ผลิตขั้นปฐมภูมิ คือ พวกที่สร้างอาหารได้เอง เช่น ต้นไม้ พันธุ์พืช และสาหร่าย ผู้บริโภคที่ไม่สามารถสร้างอาหารได้ ต้องพึ่งพาอาศัยผู้ผลิต เกิดการถ่ายทอดพลังงานเป็นห่วงโซ่อาหาร ซึ่งมีหลายระดับ กลุ่มกินพืชเป็นอาหาร เช่น แพลงก์ตอน กุ้ง ปู หอย กลุ่มที่กินสัตว์เป็นอาหาร เช่น ปลา นก และกลุ่มที่กินทั้งพืชและสัตว์ ได้แก่ มนุษย์ ลิง เป็นต้น ส่วนผู้ย่อยสลาย ได้แก่ จุลินทรีย์ ซึ่งทำหน้าที่ย่อยซากพืช ซากสัตว์ที่ตาย เกิดเป็นธาตุอาหารเป็นวัฏจักรคืนสู่ดินเพื่อประโยชน์ของผู้ผลิตต่อไป

ป่าชายเลนมีความสำคัญต่อการดำรงชีพของมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม รูปแบบการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนสามารถจำแนกได้ดังนี้

ประโยชน์ทางตรง

1. ด้านที่อยู่อาศัยและการประกอบอาชีพ ไม้จากป่าชายเลนใช้สร้างบ้านเรือน สะพาน และการสร้างเครื่องมือสำหรับกิจกรรมการเกษตรและประมง เป็นต้น
2. ด้านพลังงาน ป่าชายเลนให้ผลผลิตไม้พื้และไม้เผาถ่านที่ให้ความร้อนสูง
3. ด้านอาหาร ป่าชายเลนเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำหลายชนิดที่เป็นแหล่งผลิตโปรตีนที่สำคัญของมนุษย์ ได้แก่ กุ้ง หอย ปู ปลา บริเวณป่าชายเลนยังเป็นที่แหล่งอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อนของสัตว์น้ำดังกล่าวก่อนเติบโตออกสู่ท้องทะเล
4. ด้านยารักษาโรค ป่าชายเลนเป็นแหล่งของสมุนไพรหลายชนิดที่ใช้รักษาโรคภัยต่าง ๆ
5. สารเคมีและอื่น ๆ พันธุ์ไม้ป่าชายเลนหลายชนิดสามารถนำมากลั่นเอาสารเคมีที่มีประโยชน์เพื่อนำไปใช้ในอุตสาหกรรมได้หลายชนิด เช่น แทนนิน แอลกอฮอล์ กรดน้ำส้ม และน้ำมันดิน เป็นต้น รวมทั้งของป่าบางชนิด เช่น กล้ายไม้ รังผึ้ง ฯลฯ

ประโยชน์ทางอ้อม

1. ด้านการอนุรักษ์พื้นที่ชายฝั่งทะเล ป่าชายเลนเป็นแนวกำบังภัยธรรมชาติ เช่น ป้องกันลมพายุ ในฤดูมรสุม และป้องกันการพังทลายของดินตามแนวชายฝั่งทะเล รากของต้นไม้ในป่าชายเลนที่โผล่ออกมาเหนือพื้นดินหรือรากหายใจ และรากค้ำยันที่อยู่บริเวณโคนต้นไม้ทำหน้าที่คล้ายตะแกรงตามธรรมชาติคอยกั้นกรองสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ ที่มากับกระแสน้ำ ทำให้น้ำในแม่น้ำลำคลองและชายฝั่งทะเลสะอาดขึ้น ป่าชายเลนช่วยทำให้แผ่นดินบริเวณชายฝั่งทะเลงอกขยายออกไปในทะเล รากต้นไม้ในป่าชายเลนนอกจากจะช่วยบรรเทาความเสื่อมของสิ่งแวดล้อม ยังทำให้ตะกอนที่แขวนลอยมากับน้ำตกทับถมเกิดเป็นแผ่นดินงอกใหม่ ขยายออกไปในทะเล เกิดเป็นหาดเลนอันเหมาะแก่การเกิดพันธุ์ไม้ป่าชายเลนและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งได้เป็นอย่างดี

2. ด้านระบบนิเวศวิทยา ป่าชายเลนช่วยรักษาความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อมบริเวณชายฝั่งในมีความสมดุล การเปลี่ยนแปลงของป่าชายเลนย่อมส่งผลให้ระบบความสัมพันธ์นี้ถูกทำลายและเกิดผลเสียหายตามมา เช่น พื้นที่ป่าชายเลนถูกบุกรุก จำนวนสัตว์น้ำก็จะลดลง คุณภาพของน้ำเปลี่ยนแปลงไป

จากข้อมูลของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2546) พบว่า ในปี พ.ศ. 2529 ป่าชายเลนของประเทศไทยที่ขึ้นทะเบียนกระจายตามชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก ภาคกลาง และภาคใต้ มีอยู่ประมาณ 1,227,647 ไร่ และลดลงเหลือเพียง 1,047,390 ไร่ ในปี พ.ศ. 2539 ต่อมา หลังจากมีโครงการปลูกป่าในหลายพื้นที่เพื่อฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลนที่สูญเสียไป ทำให้ในปี พ.ศ. 2543 มีพื้นที่ป่าชายเลนประมาณ 1,525,998 ไร่ โดยทางรัฐบาลมีแนวคิดที่จะดำเนินการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนที่มีอยู่นี้ให้มีความยั่งยืนต่อไป

แนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน

สนธิ (2542) เสนอแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนไว้ดังนี้

1. การเพิ่มพื้นที่ป่าชายเลน
2. การป้องกันป่าชายเลนที่มีอยู่เดิมมิให้ถูกทำลายไปอีก
3. การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับระบบนิเวศป่าชายเลนทั้งด้านพื้นฐานและด้านประยุกต์
4. การสร้างความเข้าใจและประสานงานอันดีระหว่างผู้ใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน ตลอดจนการแก้ไขตัวบทกฎหมาย

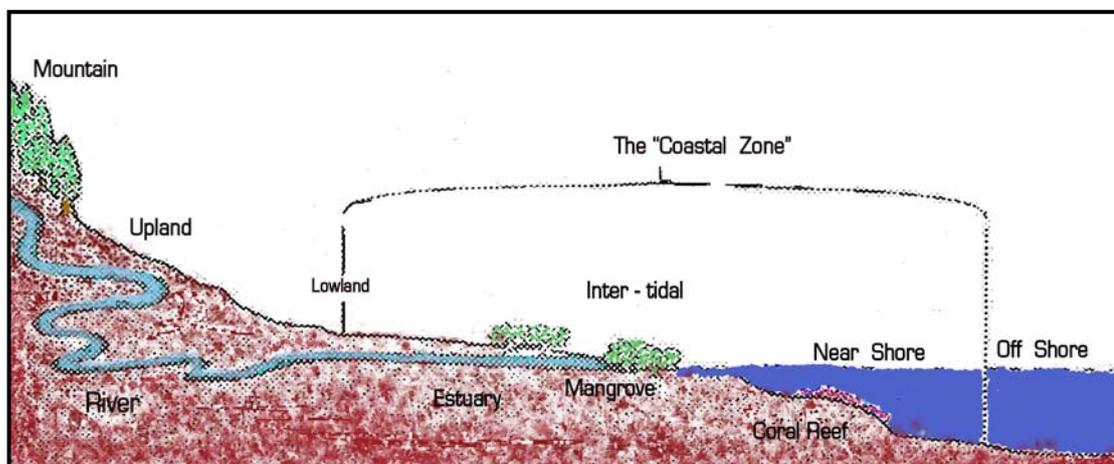
แนวคิดที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ให้กับเศรษฐกิจชุมชนโดยไม่ต้องใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนในรูปแบบเดิม ๆ เช่น ใช้ผลผลิตของป่าโดยตรงหรือแม้กระทั่งการใช้พื้นที่ป่าไปใช้อย่างอื่นเช่น นาุ้ง ซึ่งแนวคิดนี้เกิดขึ้นในกลุ่มนักอนุรักษ์และนักวิชาการหรือแม้แต่ชาวบ้านทั่วไป ดังที่ได้ยินได้ฟังจากสื่อชนิดต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ หรือโทรทัศน์ หรือจากงานวิจัยที่มีการสอบถามความคิดเห็นของชาวบ้านบางกลุ่มที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียงป่าชายเลน แนวคิดที่เด่นชัดก็คือ แนวคิดที่จะให้ป่าชายเลนเป็นจุดขายในธุรกิจการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวในแบบของการชื่นชมทัศนียภาพของป่าชายเลน หรือการท่องเที่ยวในแนวการศึกษาเชิงระบบนิเวศ ซึ่งกำลังเป็นแนวคิดร่วมสมัยอยู่ในปัจจุบัน (สุนันทา, 2545)

การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนเพื่อให้องค์กรท้องถิ่นและประชาชนเข้ามามีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากร สามารถนำมาประยุกต์ใช้ประโยชน์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนที่มีค่ามหาศาลให้คงมีไว้ตลอด ถ้าประชาชนในท้องถิ่นมีการยอมรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีจุดมุ่งหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ เป็นสำคัญ ซึ่งครอบคลุมถึงการจัดการท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นด้วย

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

เขตชายฝั่งทะเล (Coastal Zone) ดังแสดงในภาพที่ 3 เป็นบริเวณคาบเกี่ยวระหว่างพื้นดินและพื้นน้ำ ก่อให้เกิดสภาพภูมิประเทศและระบบนิเวศที่มีลักษณะเฉพาะ โดยส่วนของพื้นดินได้รับอิทธิพลจากน้ำทะเลซึ่งเป็นตัวกำหนดคุณสมบัติทางเคมีและกายภาพของดิน รวมทั้งลักษณะของพันธุ์พืชและสัตว์ ส่วนพื้นน้ำนั้นได้รับผลกระทบต่าง ๆ จากส่วนพื้นดิน เช่น น้ำจืดที่นำตะกอนดินจากพื้นที่สูงไหลลงสู่ชายฝั่งทะเล อิทธิพลเหล่านี้ช่วยลดความเค็มของน้ำทะเล รวมทั้งนำแร่ธาตุอาหารมาสู่ทะเลช่วยทำให้ห่วงโซ่อาหารบริเวณชายฝั่งทะเลสามารถดำรงอยู่ได้ (สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ, 2538) เขตชายฝั่งทะเลเป็นแหล่งที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณค่าต่อเศรษฐกิจสังคมและนิเวศวิทยา เช่น ป่าชายเลน ชายหาด ปะการัง หาดทราย สัตว์ทะเล และทรัพยากรประมงอื่น ๆ (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2545)



ภาพที่ 3 เขตชายฝั่งทะเล (Coastal Zone) ที่จำแนกตามสภาพภูมิศาสตร์

ที่มา : ดัดแปลงตาม สมฤดี, 2542 อ้างถึงใน Brown, 1997

ความสำคัญของทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

ระบบนิเวศชายฝั่งเป็นระบบที่มีความซับซ้อนและมีความเกี่ยวพันกันของหลายระบบ การเปลี่ยนแปลงของระบบหนึ่งอาจมีอิทธิพลถึงระบบอื่นที่ต่อเนื่องได้ อาทิ ระบบนิเวศบนบกบริเวณชายทะเล ระบบนิเวศป่าชายเลน ระบบนิเวศหญ้าทะเล และระบบนิเวศปะการัง เป็นต้น โดยเฉพาะระบบนิเวศป่าชายเลน (Mangrove Ecosystem) ซึ่งเป็นระบบที่อยู่ในแนวเชื่อมต่อ (Ecotone) ระหว่างผืนแผ่นดินกับพื้นน้ำทะเลในเขตร้อน (Tropical Region) ทำให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เอื้อประโยชน์ต่อการป้องกันชายฝั่งจากการพังทลาย การลดความเสียหายจากลมพายุ การช่วยดักตะกอนและมลภาวะ การช่วยสะสมอาหารและสร้างผลผลิต เป็นแหล่งอาศัยและแพร่ขยายพันธุ์สัตว์น้ำ เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ และเพื่อการท่องเที่ยว

รูปแบบในการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรชายฝั่งได้ก่อให้เกิดการนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ทรัพยากรถูกนำมาใช้อย่างไม่มีประสิทธิภาพ เกิดความเสื่อมโทรมและทำให้สูญเสียการใช้ประโยชน์ไป อย่างไรก็ตาม ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งเป็นทรัพยากรที่สามารถฟื้นฟูได้ (Renewable Resource) จึงมีแนวทางของการจัดการทรัพยากรชายฝั่งแบบบูรณาการ (Integrated Coastal Management; ICM) ซึ่งเป็นการกำหนดนโยบาย และพัฒนา

ยุทธในการจัดการ โดยมุ่งเน้นที่ปัญหาความขัดแย้งของการใช้ทรัพยากรและการควบคุมผลกระทบ จากกิจกรรมของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งแวดล้อม ให้ความสำคัญกับการบำรุงรักษาแหล่งอาศัยของสิ่งมีชีวิต และการพัฒนาโดยมีทรัพยากรธรรมชาติเป็นฐาน จากผลการประชุมเชิงปฏิบัติการด้าน การจัดการทรัพยากรชายฝั่งแบบบูรณาการในประเทศกำลังพัฒนาเขตร้อน โดยการแปลและเรียบเรียง ของ วรวิทย์ (2539) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การจัดการชายฝั่งแบบบูรณาการ (ICM)

การพัฒนา รูปแบบการวางแผนพัฒนาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งมีเป้าหมาย 4 ประการ ดังนี้

1. ทำให้มีความเข้าใจดีขึ้นต่อระบบทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณ ชายฝั่ง ซึ่งมีรูปแบบที่พิเศษแตกต่างจากแหล่งอื่น ๆ และช่วยให้เข้าใจถึงความเป็นไปของการพัฒนา แหล่งทรัพยากรแบบยั่งยืนภายใต้กิจกรรมที่หลากหลายของมนุษย์
2. ช่วยให้การใช้ทรัพยากรที่มีรูปแบบแตกต่างกันเกิดผลประโยชน์สูงสุด โดยการ พนวกข้อมูลข่าวสารด้านต่าง ๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคม นิเวศวิทยา และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน
3. ส่งเสริมวิธีการแบบสหวิชาการ (Interdisciplinary) และความร่วมมือ ประสานงานระหว่างหน่วยงานเพื่อแก้ปัญหาการพัฒนาที่สลับซับซ้อนและช่วยในการวางแผน ยุทธศาสตร์แบบบูรณาการ (Integrated Strategies) เพื่อขยายกิจกรรมและความหลากหลายทางด้าน เศรษฐกิจ
4. ช่วยภาครัฐในการปรับปรุงประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการลงทุน เพื่อ พัฒนาและปรับปรุงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ผลประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมทางทะเลและชายฝั่ง

ขั้นตอนของการจัดการและการพัฒนา รูปแบบการจัดการชายฝั่งแบบบูรณาการ

1. การสร้างจิตสำนึก (Awareness) การพัฒนาจิตสำนึกของคนในท้องถิ่นซึ่งต้อง คำนึงถึงคุณค่าของระบบนิเวศชายฝั่งในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมที่หลากหลาย

พัฒนาจิตสำนึกของการพึ่งพาร่วมกันของกลุ่มต่าง ๆ บนความอุดมสมบูรณ์และหลากหลายของระบบนิเวศวิทยาชายฝั่ง

2. ความร่วมมือ (Cooperation) ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างสถาบันต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนตลอดจนกลุ่มชุมชนต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน

3. การประสานงาน (Coordination) เพื่อพัฒนานโยบายร่วมกัน วางกลยุทธ์การลงทุน วิธีการบริหารงาน ตลอดจนมาตรฐานในการทำงานเดียวกันซึ่งสามารถตรวจสอบผลการปฏิบัติงานได้

4. การบูรณาการ (Integration) เริ่มปฏิบัติให้เป็นผลสัมฤทธิ์ และคอยติดตามตรวจสอบนโยบายที่วางไว้ กลยุทธ์การลงทุน วิธีการบริหารงาน ตลอดจนมาตรฐานในการทำงานทำการปรับเปลี่ยนในกรณีที่มีความจำเป็นเพื่อให้แน่ใจว่าการปฏิบัติงานจะบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้

รูปแบบของการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งแบบบูรณาการดังกล่าวซึ่งสอดคล้องการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) ที่มีรูปแบบของการท่องเที่ยวที่มาจากแนวทางซึ่งเน้นความสมดุลระหว่างการพัฒนากับการอนุรักษ์ โดยมีคำจำกัดความจากการประชุม Golbe'90 ณ ประเทศแคนาดา ว่า “การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่าง ๆ ของอนุชนรุ่นหลังด้วยการท่องเที่ยวที่มีความหมายถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจสังคมและความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย” (อุษาวดี, 2545) มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบหนึ่งที่จะนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีความสอดคล้องกับการพัฒนาและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ความหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาจากภาษาอังกฤษว่า “Ecotourism” ซึ่งเป็นคำผสมระหว่างคำว่า Ecology หรือนิเวศวิทยา กับคำว่า Tourism หรือการท่องเที่ยว นอกจากนี้ ยังมีการใช้คำภาษาอังกฤษอื่น ๆ

ได้แก่ “Nature Tourism” หรือ “Biotourism” หรือ “Green Tourism” เพื่อบอกว่าเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติหรือวัฒนธรรมท้องถิ่น (วิชิต, 2545)

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544) ได้อธิบายความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยคำนิยามของราชบัณฑิตยสถานว่า เป็นการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติ มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

นิพนธ์ (2544) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า หมายถึง การเดินทางไปยังสถานที่แห่งใดแห่งหนึ่งโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาชื่นชมและเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ สภาพธรรมชาติ สภาพสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรู้และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศโดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นและเกิดความพึงพอใจสำหรับนักท่องเที่ยว

ราไพพรรณ (2544) ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า คือ การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับระบบนิเวศโดยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

จะเห็นได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีความหมายที่ลึกซึ้งมากกว่าการเสนอขายการท่องเที่ยวแบบใหม่เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว แต่เป็นแนวคิดที่มุ่งประสานผลประโยชน์ และความต้องการ ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมเข้ากับการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่ช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรม อีกทั้งเป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (วรรณ, 2539)

สรุปความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ รูปแบบการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชื่นชม ศึกษาเรียนรู้ และเพลิดเพลินไป

กับทัศนียภาพ พืชพรรณ และสัตว์ป่า โดยมีการจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540) กล่าวว่า จุดกำเนิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกิดขึ้นจากแนวคิดที่สำคัญสองแนวคิดผนวกกัน คือ แนวคิดของการพัฒนาอย่างยั่งยืนและแนวคิดทางด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศประกอบด้วยสาระสำคัญ 4 ประการ คือ

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกี่ยวข้องกับพื้นที่ธรรมชาติและอาจรวมถึงแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดี วัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ธรรมชาตินั้นด้วย โดยมุ่งเน้นที่คุณค่าธรรมชาติหรือลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว เป็นสิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว

2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวที่ทุกฝ่ายมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อม ธรรมชาติ ระบบนิเวศ และวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนจะไม่ทำลายและทำให้สิ่งแวดล้อมหรือธรรมชาติเสื่อมโทรม

3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเน้นการท่องเที่ยวที่ได้สัมผัส เรียนรู้ หรือมีประสบการณ์กับธรรมชาติโดยตรง และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมธรรมชาติซึ่งนอกจากจะได้รับความพึงพอใจแล้ว ยังช่วยเสริมสร้างจรรยาบรรณด้านสิ่งแวดล้อมเชิงบวกอีกด้วย

4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์กลับคืนสู่ธรรมชาติและอนุรักษ์ธรรมชาติ ในขณะที่เดียวกันจะเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม

นอกจากนี้ สมสกุศล (2540 อ้างถึงใน บุญเลิศ, 2539) ระบุว่าเอกชนควรมีบทบาทในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ดังนี้

1. ผู้ประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวควรมีจิตสำนึกในการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างหวงแหนในคุณค่า

2. ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยว ควรดูแลไม่ให้เกิดผลกระทบทางด้านลบต่อการท่องเที่ยว เช่น การลดมลพิษจากการขนส่ง การติดตั้งเครื่องบำบัดน้ำเสียที่มีประสิทธิภาพ

3. ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวควรมีโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตลอดจนการให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการเพื่อลดผลกระทบ ที่อาจมีต่อสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น

4. ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวควรมั่นตรวจสอบ และประเมินผลเกี่ยวกับการรักษาสภาพแวดล้อมในหน่วยงานต่าง ๆ ภายในธุรกิจตนเองอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะระบบการกำจัดขยะและน้ำเสีย

5. ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยว ควรให้ความร่วมมือกับภาคีรัฐบาลในการสนับสนุนโครงการ หรือกิจกรรมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

อุษาวดี (2545) ได้กล่าวว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเน้นการผสมผสานระหว่างการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติกับการพัฒนาชุมชน โดยให้ความสำคัญกับชุมชนท้องถิ่นในการได้รับประโยชน์โดยตรงจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อให้เกิดรายได้ในการขายผลิตภัณฑ์และบริการ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2542) ได้กำหนดขอบเขตของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ครอบคลุมลักษณะพื้นฐานขององค์ประกอบหลัก 4 ด้าน ประกอบด้วย พื้นที่ท่องเที่ยว การจัดการกิจกรรม และกระบวนการตลอดจนการมีส่วนร่วมขององค์กรที่เกี่ยวข้อง ดังแสดงในภาพที่ 4

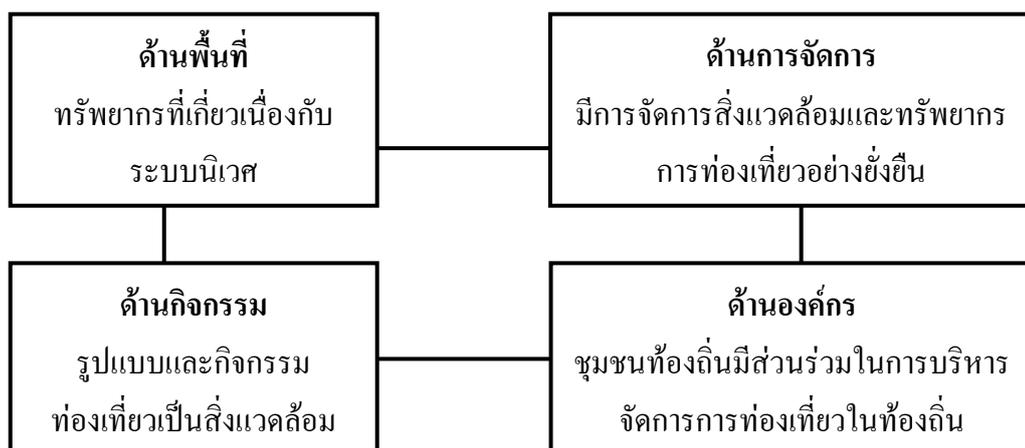
1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการจัดการการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Identity or Authentic or Endemic or Unique) ทั้งนี้ รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่นั้นๆ ดังนั้น องค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการจัดการการท่องเที่ยวที่เน้นพื้นฐานธรรมชาติ (Nature-based Tourism)

2. องค์ประกอบด้านการจัดการท่องเที่ยวที่เน้นความรับผิดชอบต่อสังคม (Responsible Travel) โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม ครอบคลุมไปถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต จึงเป็น

การจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเพื่อให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ และไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม

3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการจัดการการท่องเที่ยวที่มุ่งสร้างกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) โดยให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการจัดการการท่องเที่ยวที่เน้นหลักการสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental Education-based Tourism)

4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการจัดการการท่องเที่ยวที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่น (Local People Participation) ที่มีส่วนร่วมในการคิดวางแผน ปฏิบัติตามแผน ได้รับประโยชน์ สามารถติดตามตรวจสอบ ตลอดจนร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรท่องเที่ยว อันก่อให้เกิดผลประโยชน์ในท้องถิ่น ทั้งการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิตและการได้รับผลตอบแทนเพื่อนำมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยว และท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ เริ่มจากระดับรากหญ้าจนถึงการปกครองส่วนท้องถิ่น และรวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation-based Tourism)



ภาพที่ 4 องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ที่มา : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544

หากการท่องเทียวใดมีองค์ประกอบที่สมบูรณ์ตามลักษณะองค์ประกอบทั้ง 4 ด้านดังกล่าวข้างต้น จัดได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์ หากขาดหรือปราศจากข้อใดข้อหนึ่งไป ความสมบูรณ์จะลดน้อยลงจนอาจกลายเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการยอมรับ

ความหมายของการยอมรับ

บันทิต (2545) กล่าวว่า การยอมรับหมายถึงกระบวนการที่เริ่มตั้งแต่บุคคลหนึ่งได้รับทราบเกี่ยวกับสิ่งแปลกใหม่ จนกระทั่งรับเอาสิ่งนั้นไปปฏิบัติ

เพ็ญพิมล (2545: 7 อ้างถึงใน Klonglan and Coward, 1970) กล่าวว่า การยอมรับที่เป็นการยอมรับทางจิตใจเป็นเพียงส่วนหนึ่งของกระบวนการยอมรับ ที่รับเอาความคิดเห็นเกี่ยวกับนวัตกรรมหลังจากได้ประเมินผลแล้ว แต่ยังไม่ได้นำไปปฏิบัติการหรือนำความรู้ไปใช้ ส่วนการยอมรับการปฏิบัติหรือหลังจากได้ทดลองใช้สิ่งเหล่านี้แล้วเป็นการยอมรับที่สำคัญในกระบวนการยอมรับทั้งหมด

อุมาพร (2545: 11 อ้างถึงใน Rogers, 1971) ได้ให้ความหมาย กระบวนการยอมรับ (Adoption Process) ว่าคือกระบวนการทางจิตใจซึ่งแต่ละบุคคลรู้สึกจากการได้ยินครั้งแรกเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงจนถึงการยอมรับ นำไปใช้ในที่สุด

รวีวรรณ (2545: 31 อ้างถึงใน Foster, 1973) ได้ให้ความหมายการยอมรับว่า คือ การที่ประชาชนได้เรียนรู้โดยผ่านการศึกษา สามารถบรรยายได้โดยผ่านขั้นการรับรู้ การยอมรับจะเกิดขึ้นได้หากมีการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้นั้นจะได้ผลก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นได้ทดลองปฏิบัติ เมื่อแน่ใจว่าสิ่งประดิษฐ์นั้นสามารถให้ประโยชน์อย่างแน่นอน เขาจึงกล้าลงทุนซื้อสิ่งประดิษฐ์นั้น

จากความหมายเกี่ยวกับการยอมรับที่กล่าวมา ในการวิจัยครั้งนี้ จึงขอสรุปว่า การยอมรับหมายถึง กระบวนการที่บุคคลรับรู้ข่าวสารว่ามีสิ่งใหม่เกิดขึ้นแล้วทำให้เกิดความสนใจในการแสวงหาข้อมูลข่าวสารเพื่อประเมินประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับตนเอง ทำให้เกิดความเห็นชอบหรือไม่ชอบ และทำให้เกิดการตัดสินใจที่จะยอมรับหรือไม่ยอมรับเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ

รูปแบบโครงสร้างการยอมรับ

อุมพร (2545:9 อ้างถึงใน Roger, 1971) แบ่งโครงสร้างการยอมรับออกเป็น 3 ดังนี้

1. สิ่งที่มีอยู่เดิม (Antecedents) คือ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรซึ่งมีอยู่เดิมก่อนการเผยแพร่นวัตกรรม แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1.1 ลักษณะส่วนบุคคลิกภาพของบุคคล ได้แก่ ทักษะคิด ค่านิยม ความเชื่อมั่น ความสามารถทางสมอง ทักษะความคิดรวบยอด สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น อายุ ระดับการศึกษา รายได้ ฯลฯ ตลอดจนการติดต่อกับโลกภายนอก และการเป็นผู้นำทางความคิด ซึ่ง Rogers เชื่อว่ามีผลทำให้เกิดความแตกต่างในการยอมรับ

1.2 การรับรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ได้แก่ บรรทัดฐานของระบบสังคมในด้านความไวในการยอมรับ การได้มีโอกาสติดต่อกับบุคคลในวงสังคมอื่น ๆ ความรู้สึกว่าการนวัตกรรม บรรทัดฐานของสังคม เป็นสิ่งจูงใจสำคัญ ในขณะที่เดียวกันก็อาจเป็นอุปสรรคต่อการยอมรับได้

2. กระบวนการยอมรับ (Adoption Process) หมายถึง การพัฒนาด้านความคิดตั้งแต่การรับรู้ ความสนใจ ประเมินค่า และทดลอง จนถึงการยอมรับ ซึ่งเป็นขั้นสุดท้ายของกระบวนการสิ่งสำคัญที่ช่วยกระตุ้นให้กระบวนการนี้ดำเนินไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพหรือยับยั้งให้ช้าลง และมีผลในทางตรงข้ามนั้น มีหลายอย่าง เช่น ส่วนที่เกี่ยวข้องกับตัวบุคคลนั่นเอง แหล่งให้ความรู้ การรับรู้เกี่ยวกับคุณลักษณะของวิทยาการแผนใหม่ ได้แก่ ประโยชน์ ความซับซ้อน ความสอดคล้องกับวิธีการที่ทำอยู่เดิม การให้ผลผลิตสูงกว่าเดิม และสามารถทดลองดูได้

3. ผล (Results) เป็นองค์ประกอบสุดท้ายของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น หลังจากมีสิ่งใหม่เข้ามา เช่น มีการเผยแพร่นวัตกรรม และผ่านกระบวนการยอมรับนวัตกรรมไปจนถึงขั้นยืนยันทันที ได้แก่ การยอมรับ (Adoption) หรือเลิกใช้นวัตกรรม (Discontinue)

ส่วนผลที่เกิดขึ้นจะเป็นในทางบวกหรือทางลบ ย่อมขึ้นอยู่กับกรณีที่นวัตกรรมสามารถตอบสนองความต้องการได้ดีเพียงใด ผลที่เกิดขึ้นจากนวัตกรรมอาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ง่าย ชัดเจน หรือเป็นไปโดยทางอ้อมแฝงอยู่ โดยที่สมาชิกในสังคมไม่อาจทราบถึงผลได้ชัดเจน

ระยะเวลาที่เกิดผลนวัตกรรมจะเห็นได้ชัดหรือเร็ว ย่อมขึ้นอยู่กับประเภทสมาชิกสังคมและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับนวัตกรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง

ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับ

กัลยา (2544 อ้างถึงใน Rogers, 1963) ได้ชี้ว่าปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ยอมรับของใหม่นั้น แบ่งออกเป็น 2 ด้าน ดังนี้

1. ปัจจัยด้านลักษณะส่วนตัว ปัจจัยเหล่านี้ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ฐานะทางเศรษฐกิจ ซึ่งรวมไปถึงรายได้และความรู้ความสามารถเฉพาะอย่าง ซึ่งอนุชา (2544) ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับปัจจัยส่วนตัวของเฉพาะบุคคลที่แตกต่างกัน มีผลให้มีการยอมรับนวัตกรรมหรือสิ่งใหม่ต่างกัน มีรายละเอียดดังนี้

เพศ โดยทั่วไปเพศชายจะถูกจูงใจมากกว่าเพศหญิง เนื่องจากสภาพสังคมสอนให้เพศชายต้องมีความกล้าต่อสู้ เป็นผู้นำในการดำเนินชีวิตครอบครัว จึงต้องมีความระวังในการรับการจูงใจ ส่วน ดิเรก (2524) ได้กล่าวว่าเพศหญิงยอมรับการเปลี่ยนแปลงเร็วกว่าเพศชาย

อายุ บุคคลที่มีอายุน้อยมักยอมรับสิ่งใหม่ได้เร็วกว่าบุคคลที่มีอายุมาก เนื่องจากบุคคลที่มีอายุน้อยมักได้รับการศึกษามากกว่า หรือประกอบกับบุคคลที่มีอายุน้อยมีความใคร่รู้ใคร่แสวงหา และไม่ต้องพะวงกับความมั่นคงทางสังคมเท่าใดนัก จึงกล้าเสี่ยงกล้าทดลองในการรับสิ่งใหม่นอกจากนี้บุคคลที่มีอายุน้อยมีกรอบแห่งการอ้างอิง (Frame of Reference) ไม่สมบูรณ์นัก การให้ข่าวสารใหม่ที่มีเหตุผลจึงสามารถจูงใจบุคคลกลุ่มนี้ได้ง่ายกว่า ส่วนดิเรก (2524) กล่าวว่าบุคคลที่อยู่ในวัยรุ่นจะยอมรับเร็วที่สุดและช้าลงไปตามลำดับเมื่ออายุมากขึ้น

ความมั่นคงในทางเศรษฐกิจและสังคม บุคคลที่มีความมั่นคงพอควรหรือดี จะรับสิ่งใหม่ได้ง่ายกว่าบุคคลที่อยู่ในสภาพที่มีความมั่นคงน้อย (อนุชา, 2544 อ้างถึงใน นรินทร์ชัย, 2539)

การอยู่ใกล้เมืองและความสนใจในข่าวสาร โดยทั่วไปสิ่งใหม่มักนำจากในเมืองหรือแหล่งที่เจริญแล้วไปสูงชนบท ดังนั้น บุคคลที่มีความใกล้ชิดกับข่าวคราวในเมืองอาจโดยตรงเช่น การเดินทางไปในเมืองด้วยกิจกรรม หรือโดยอ้อม เช่น ฟังรายการวิทยุ ชมรายการโทรทัศน์ อ่านข่าว

สิ่งพิมพ์มีระดับการยอมรับสูงกว่าผู้ที่ไม่ค่อยมีความใกล้ชิดกับข่าวคราวในเมืองแล้ว ก็ปรากฏว่าผู้ที่มีความใกล้ชิดกับข่าวคราวในเมืองมากกว่ามักเป็นผู้ที่ยอมรับสิ่งใหม่เร็วกว่า

ทัศนคติทั่วไปเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง บุคคลที่มีทัศนคติที่ดีต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ มักยอมรับสิ่งใหม่ได้ง่ายกว่าบุคคลที่มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการเปลี่ยนแปลง

ความรู้ บุคคลที่มีระดับความรู้ต่างกัน ตลอดจนสติปัญญาและความสามารถในการตัดสินใจต่างกัน ย่อมเป็นผลให้รับสิ่งใหม่เร็วหรือช้าต่างกัน

2. ปัจจัยด้านพฤติกรรมสื่อสารของแต่ละบุคคล ประกอบด้วย พฤติกรรมการติดตามข่าวสาร ซึ่งมีทั้งข่าวสารที่มาจากแหล่งข่าวที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ข่าวสารที่มาจากภายนอกชุมชน ความใกล้ชิดข่าวสาร ซึ่งพฤติกรรมการสื่อสารของแต่ละคนจะประกอบด้วย ผู้สื่อสารหรือแหล่งกำเนิดข่าวสาร ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับข่าวสาร ซึ่งในองค์ประกอบดังกล่าว ช่องทางการสื่อสารมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ที่จะกำหนดว่าข่าวสารประเภทใดที่ผู้ส่งข่าวสารจะใช้เพื่อก่อให้เกิดผลสำเร็จในการส่งเสริมความรู้ ทัศนคติและพฤติกรรมใหม่ ๆ แก่ผู้รับข่าวสาร ในทิศทางที่ผู้ส่งข่าวสารต้องการได้ ซึ่งแบ่งประเภทของช่องทางการสื่อสารออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

2.1 ช่องทางการสื่อสารมวลชน เป็นการถ่ายทอดข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับสื่อมวลชนทั้งหมด เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น

2.2 ช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคล เป็นการติดต่อระหว่างบุคคลที่มีจำนวนไม่มากนัก และยังหมายความรวมถึงการติดต่อกับผู้นำท้องถิ่น ญาติ เพื่อนฝูง หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นต้น

นอกจากนี้ ชนานันท์ (2545 อ้างถึงใน นาด, 2530) ให้แนวคิดเกี่ยวกับอิทธิพลของแหล่งข่าวที่มีต่อบุคคลในกระบวนการยอมรับแต่ละขั้น ซึ่งแหล่งข่าวนี้อาจแบ่งเป็น 4 ประเภท คือ

1. สื่อมวลชน ได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ และนิตยสาร
2. เจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้แก่ นักส่งเสริม เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นหรือครู
3. เพื่อนและเพื่อนบ้าน
4. พ่อค้าและพนักงานขายของเอกชน

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดประเภทของการยอมรับเป็น 2 ประเภท ประเภทแรกคือ ไม่ยอมรับ หมายถึง ไม่เห็นด้วยกับการมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ศึกษา และประเภทที่สอง การยอมรับ หมายถึง เห็นด้วยกับการมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนในพื้นที่ศึกษา

กรอบแนวคิดและสมมติฐานในการวิจัย

การตรวจเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษาและวิธีการศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีดังนี้

รัชนิวรรณ และพรทิพย์ (2538) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาการเปลี่ยนแปลงแนวชายฝั่งทะเลของ กรุงเทพมหานคร: กรณีศึกษา เขตบางขุนเทียน พบว่า พื้นที่เขตบางขุนเทียนมีการสูญเสีย เนื่องจาก น้ำทะเล ผลจากการทำกิจกรรมของมนุษย์ เช่น การทำนาุ้งทำให้สภาพธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไป เกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้น เช่น ปัญหาดินเค็ม ปัญหาการสูญเสียพื้นที่ทำกิน ปัญหาสิ่งแวดล้อมชายฝั่ง การศึกษาพื้นที่จากภาพถ่ายทางอากาศปี 2512 และภาพถ่ายจากดาวเทียมปี 2535 เปรียบเทียบการใช้

ที่ดินและการสัมภาษณ์จากชาวบ้านซึ่งส่วนใหญ่อยู่มาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ พบว่าทะเลรุกเข้ามาใน แผ่นดินเพิ่มขึ้นทุกปี นาุ้งเสียหายหนักเนื่องจากน้ำทะเลกัดเซาะจนตลิ่งพัง ชาวบ้านมีแนวโน้มที่จะ ขายที่ดินและย้ายไปอยู่ที่อื่น เปลี่ยนอาชีพไปทำงานเป็นลูกจ้างโรงงานอุตสาหกรรมที่ตั้งอยู่บริเวณ ใกล้เคียง

เนื่องจากปัญหาดังกล่าวหน่วยงานรัฐโดย สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร (2544) ได้จัดทำ โครงการฟื้นฟูและพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลบางขุนเทียน ซึ่งเสนอทางเลือกการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยการพิจารณาถึงความเหมาะสมประกอบกับการวิเคราะห์เบื้องต้นทางเศรษฐศาสตร์ แสดงถึง ผลประโยชน์เพิ่มขึ้นของรายได้จากการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เนื่องจากความอุดมสมบูรณ์โดยฟื้นฟูสภาพ ป่าชายเลน และควบคุมการพัฒนาเมืองและผลกระทบสิ่งแวดล้อมในบริเวณพื้นที่ดังกล่าว ส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศก่อให้เกิดความร่วมมือและการสร้างรายได้ที่เพิ่มขึ้นกับประชาชนในพื้นที่ การ เผยแพร่ความรู้ในด้านระบบนิเวศชายฝั่งทะเลให้กับประชาชน โดยทั่วไป

กองควบคุมทางผังเมือง (2545) ดำเนินโครงการปรับปรุงฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่ป่าชายเลน และชายทะเล เขตบางขุนเทียน มีการก่อสร้างศูนย์ศึกษาและอนุรักษ์ธรรมชาติป่าชายเลน ทางเดิน

ศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นเส้นทางสัญจรของประชาชน และเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

กองวิชาการและแผนงาน (2545) ได้ศึกษาปัญหาการกัดเซาะพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลบางขุนเทียนและแนวทางการปรับปรุงฟื้นฟู โดยจัดประชุมสัมมนารับฟังความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่าง ๆ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 168 คน เพื่อหาแนวทางดำเนินการแก้ปัญหาดังกล่าว สรุปแนวทางการดำเนินงานระยะสั้น ดังนี้

- 1) ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสร้างแนวป้องกันคลื่นหรือปะการังเทียม โดยเพิ่มจำนวนแถวของแนวกันคลื่นมากกว่าเดิม 3-4 เท่าของแนวกันคลื่นเดิมที่ทางกรุงเทพฯ ได้ดำเนินการแล้ว
- 2) ดำเนินการปลูกป่าชายเลนบริเวณพื้นที่ด้านในให้มากขึ้น ซึ่งเป็นโครงการที่สำนักผังเมืองกำลังดำเนินการแล้ว
- 3) สนับสนุนโครงการที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง จัดตั้งศูนย์การศึกษา ที่พักผ่อนที่ท่องเที่ยว ให้ชุมชนเข้ามาเป็นแกนนำในการดำเนินการและกรุงเทพฯ เป็นผู้ให้การสนับสนุน
- 4) กิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชีพประมง (การเพาะเลี้ยงตามธรรมชาติ การเพาะเลี้ยงหอยแมลงภู่ หอยแครง และปู)

ในส่วนของผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการยอมรับ มีดังนี้

1. เพศ ธนพร (2543 อ้างถึงใน ดิเรก, 2522) พบว่า เพศต่างกันมีอัตราการยอมรับที่แตกต่างกัน โดยเพศหญิงยอมรับการเปลี่ยนแปลงเร็วกว่าเพศชาย เช่นเดียวกับอลงกรณ์ (2534) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับเทคโนโลยีใหม่ของชาวบ้านในหมู่บ้านเทคโนโลยี ศึกษาโครงการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชนบทของกระทรวงวิทยาศาสตร์ พบว่า เพศหญิงมีการยอมรับมากกว่าเพศชาย

2. อายุ ธนพร (2543 อ้างถึงใน ดิเรก, 2522) พบว่า บุคคลที่อยู่ในอายุน้อยยอมรับเร็วที่สุดและช้าลงไปตามลำดับเมื่ออายุมากขึ้น จากงานวิจัยส่วนใหญ่ ผู้มีอายุน้อยจะยอมรับนวัตกรรมมากกว่าผู้ที่มีอายุมาก (ชนานันท์, 2543; รัชมน, 2544; ทิพย์ณี, 2545 และอุมาพร, 2545) อาจเนื่องมาจากผู้มีอายุ

น้อยกว่าอยู่ในวัยของการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับสภาวะสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาและจำเป็นต้องแสวงหาข่าวสารอยู่เสมอ เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น ผู้ที่มีอายุน้อยจึงเป็นผู้ที่คุ้นเคยและมีความพร้อมในการที่จะปรับตัวเพื่อรับการเปลี่ยนแปลงสิ่งใหม่ ๆ เข้ามาในชีวิต (อุมาพร, 2545) วรศักดิ์ (2547) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในเขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร พบว่า อายุมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลน เมื่อดูสัดส่วนร้อยละของกลุ่มประชาชนที่มีอายุน้อยมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มากกว่ากลุ่มของประชาชนที่มีอายุมาก

3. ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน การอาศัยอยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลานานย่อมจะมีความเข้าใจในสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในชุมชน รวมทั้งมีความรักในท้องถิ่นที่อาศัย สิรินาถ (2537) ได้ศึกษาการยอมรับระบบบำบัดน้ำเสียในครัวเรือนของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองนครปฐม พบว่า ตัวแปรระยะเวลาที่อยู่อาศัย มีผลต่อการยอมรับระบบบำบัดน้ำเสียในครัวเรือนของประชาชน ซึ่งในการศึกษาของจักรชัย (2545) เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีศึกษาความคิดเห็นชุมชนคลองบางกอกน้อย จังหวัดนนทบุรี พบว่า ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

4. รายได้เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้บุคคลมีค่านิยม ความคิด ความเชื่อ และพฤติกรรมแตกต่างกัน ผู้ที่มีรายได้สูงมักนิยมเปิดรับสื่อสิ่งพิมพ์และนิยมนำข่าวสารที่มีเนื้อหาค่อนข้างหนัก นอกจากนี้รายได้ยังกำหนดความต้องการ ความคิดเห็น และพฤติกรรมของคนเกี่ยวกับการยอมรับสิ่งใหม่ ๆ (ทิพย์มณี, 2545 อ้างถึงใน ยุบล, 2543)

5. สถานภาพทางสังคมเป็นปัจจัยหนึ่งที่สามารถอธิบายลักษณะบุคคลในการยอมรับสิ่งใหม่ได้เป็นอย่างดี เนื่องจากบุคคลที่มีสถานภาพหรือการดำรงตำแหน่งทางสังคมสูงจะมีประสบการณ์มากที่จะตัดสินใจหรือเลือกทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่ต้องคำนึงถึงผลได้ผลเสียอย่างรอบคอบก่อน ภาวนี (2529) ศึกษาการยอมรับและการรับรู้บทบาทของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน พบว่า ประชาชนที่มีตำแหน่งในชุมชนมีความสัมพันธ์กับการยอมรับมากกว่าประชาชนที่ไม่ได้ดำรงตำแหน่งในชุมชน

6. การเข้าร่วมกิจกรรมท่องเที่ยวเป็นปัจจัยหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับสิ่งใหม่ ผู้ที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ซึ่ง Roger and Shoemaker (1971: 22-23) อ้างจาก เพ็ญพิมล

(2545) กล่าวว่าผู้ยอมรับสิ่งใหม่ก่อนยอมมีประสบการณ์ในอดีตนานกว่าและเห็นความสอดคล้องของสิ่งใหม่มากกว่าผู้ยอมรับในภายหลัง

7. การรับรู้ข่าวสาร ได้แก่ การอ่าน การฟัง รวมทั้งความคิดที่มีเหตุผลในขณะเดียวกันยังมีความสามารถในการพูด การเขียนด้วย ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจระหว่างตัวเองและเพื่อนบ้านให้เกิดความเชื่อมั่นในการยอมรับการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น (ชนพร, 2543 อ้างถึงใน ดิเรก, 2522) ในการเผยแพร่นวัตกรรมให้แก่ประชาชนนั้น สื่อมวลชนต่าง ๆ เช่น วิทยุ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ มีความสำคัญในการรับรู้ และให้ความสนใจแก่ประชาชนถึงสิ่งใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม (ชนพร, 2543) ชนพันธ์ (2543) ได้ศึกษาเรื่องการเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทัศนคติ และการยอมรับการบริโภคสิ่งมีชีวิตที่ตัดต่อพันธุกรรม (GMOs) ของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า การเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตที่ตัดต่อพันธุกรรม มีความสัมพันธ์กับการยอมรับการบริโภคสิ่งมีชีวิตที่ตัดต่อพันธุกรรม

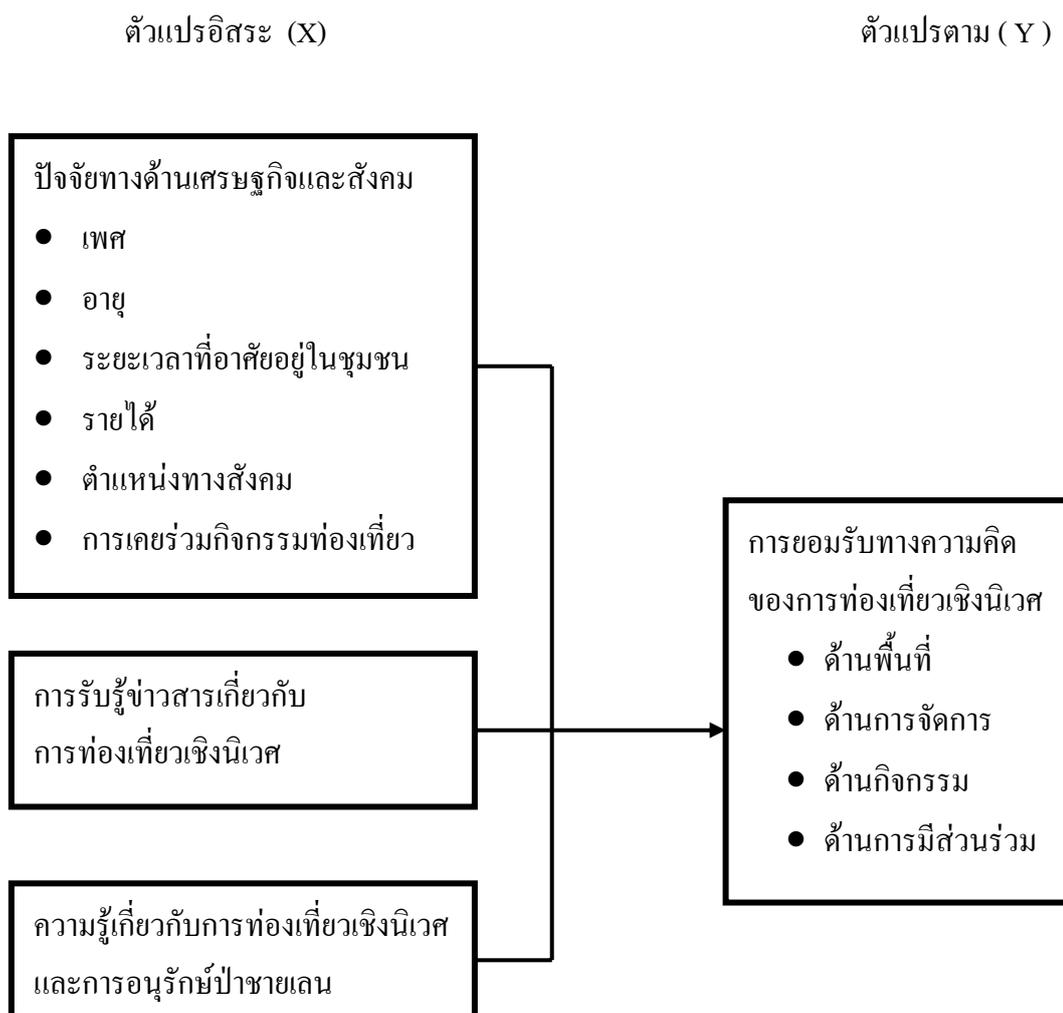
8. ความรู้เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการยอมรับนวัตกรรม เนื่องจากบุคคลมีความรู้ความสามารถในการจดจำเรื่องราวที่ตนพบเห็นและแสดงความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ จึงสามารถเก็บรวบรวมเรื่องราวความรู้ที่ตนมีอยู่ถ่ายทอดไปให้ผู้อื่นได้ ดังนั้น ผู้ที่มีความรู้จะสามารถเข้าถึงเหตุผลความจำเป็น แนวทางปฏิบัติ และมีความเชื่อมั่นต่อการเปลี่ยนแปลง (อุมาพร, 2545) กัลยา (2544) ได้ศึกษาเรื่องการยอมรับรูปแบบการจัดองค์กรทางสังคมแบบใหม่ ตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ในองค์การภาครัฐ: ศึกษากรณีสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข พบว่า ผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีในระดับสูงมีระดับการยอมรับมากกว่าผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจระดับปานกลางและระดับต่ำ

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

จากแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จึงได้กำหนดตัวแปรออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. ตัวแปรอิสระ (Independent Variable) คือ ตัวแปรที่คาดว่าจะมีผลกับการยอมรับต่อกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม คือ เพศ อายุ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนรายได้ สถานภาพทางสังคม การเข้าร่วมกิจกรรมท่องเที่ยว การรับรู้ข่าวสารการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน

3. ตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือ ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรอื่น ๆ และค่าที่เปลี่ยนแปลงจะขึ้นอยู่กับตัวแปรที่ศึกษา ตัวแปรตามหมายถึงการยอมรับต่อองค์ประกอบด้านต่าง ๆ ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนและทรัพยากรทางทะเล ได้แก่ ด้านพื้นที่ ด้านการจัดการ ด้านกิจกรรม และด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น



ภาพที่ 5 แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

สมมุติฐานการวิจัย

จากตัวแปรดังกล่าวสามารถนำมาตั้งสมมุติฐานการวิจัย ดังนี้

1. เพศมีผลต่อการยอมรับทางความคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
2. อายุมีผลต่อการยอมรับทางความคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
3. ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนมีผลต่อการยอมรับทางความคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
4. รายได้มีผลต่อการยอมรับทางความคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
5. ตำแหน่งทางสังคมมีผลต่อการยอมรับทางความคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
6. การเคยเข้าร่วมกิจกรรมท่องเที่ยวมีผลต่อการยอมรับทางความคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
7. การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีผลต่อการยอมรับทางความคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
8. ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนมีผลต่อการยอมรับทางความคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ